

STUDIE/ARTICLES

ARCHEOLOGIE, SPOLUTVŮRKYNĚ DNEŠNÍHO I ZÍTŘEJŠÍHO DNE¹

DOI: 10.5817/MuB2016-1-3

VERENA PERKO

ABSTRAKT/ABSTRACT

Príspevek se pokusí osvetliť prínos archeologie pro současnou společnost. Kromě odhalování starých, nezdělaných úplně zapomenutých civilizací a nálezů, které šokovaly současný svět, archeologie výrazně přispěla k metodologii datování a tím i k rozvoji přesné chronologie vzdálené minulosti. S rozsáhlými znalostmi o historických kulturách a žel i s několika mylnými koncepty, měla archeologie silný vliv na rozvoj soudobé společnosti a tím taky na rozhodování o lidské budoucnosti.

Archaeology – co-creator of today and tomorrow

The paper tries to elucidate the contribution of archaeology to present-day society. Besides revelation of old and often entirely forgotten civilisations and finds, which shocked the world of today, archaeology contributed in a significant way to the methodology of dating and thereby also to the development of an exact chronology of the distant past. With extensive knowledge of historical cultures and, unfortunately, as well with several erroneous concepts, archaeology exerted a strong influence on the development of the contemporary society and thereby also on the decision-making on human future.

KLÍČOVÁ SLOVA/KEYWORDS

archeologie – muzeologie – veřejná archeologie – muzeum – chronologie – minulost

¹ My special thanks to M. Sc. Josef Kostial, Prag, for translation and comments.

archaeology – museology – public archaeology – museum – chronology – past

Byť se o archeologii zajímám bezmála čtyři desetiletí, k úvahám o významu archeologie pro současnou společnost mě přivedlo až rozhodnutí pro specializaci v oboru muzeologie. Muzeologie je v současnosti historická věda, která se zabývá společenskými jevy a podmínkami potřebnými pro vznik, rozvoj a provozování muzeí.² Vzhledem k tomu, že jsou současná muzea řazena mezi média, se aktuální muzeologická věda ve velké míře zajímá o otázky komunikace a potřeb soudobé společnosti.³ S velkými společenskými změnami, a především jako důsledek všeobecného užívání moderní komunikační technologie, se otázky komunikace s veřejností staly ústředním motivem současné archeologie. Vzhledem k tomu, že samotná archeologie na ně nemůže nabídnout dostačující odpovědi, došlo v posledních desetiletích k rozvoji osobitého podoboru nazývaného veřejná archeologie.⁴ Veřejná archeologie, podobně jako jiné metavědy, svou šíří vstupuje do hájemství současné muzeologie, její doménou je komunikace a výzkum potřeb současné veřejnosti.⁵ Z hlediska poznávání potřeb soudobé společnosti je jednou ze základních

otázek problematika významu veřejné archeologie a jejího společenského přínosu.

Príspevek se pokusí odpovedieť na tuto otázku a osvetliť prínos archeologie pro současnou společnost. Kromě odhalování starých, nezdělaných úplně zapomenutých civilizací a nálezů, které šokovaly současný svět, archeologie výrazně přispěla k metodologii datování a tím i k rozvoji přesné chronologie vzdálené minulosti. S rozsáhlými znalostmi o historických kulturách a žel i s několika mylnými koncepty, měla archeologie silný vliv na rozvoj soudobé společnosti a tím taky na rozhodování o lidské budoucnosti.

Archeologie se vyvinula z antikvarizmu, fenoménu, ke kterému na jedné straně přispívala odvěká lidská touha po odkrývání neznámého a na straně druhé posedlost sbíráním. V souvislosti s tím můžeme zároveň předpokládat, že minulost je kromě budoucnosti jedna z největších lidských záhad.⁶ Zcela určitě je v těsném souladu s lidskou vášní a příklonem k hledání pokladů spojeno kopání na místech, kde bylo možné předpokládat nálezy starých předmětů, i když jsou objevy starožitností v převážné míře spojeny s náhodnými objevy.

Je známo, že mnozí panovníci z historických dob shromažďovali sbírky

² ŠOLA, Tomislav. *Eseji o muzejima i njihovoj teoriji. Prema kibernetičkom muzeju*. Zagreb: Hrvatski nacionalni komitet ICOM, 2003.

³ MAROEVIĆ, Ivo. The museum message: between the document and information. In HOOPER-GREENHILL, Eilean (ed.) *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge: 1999, s. 24–36.

⁴ MERRIMAN, Nick. *Public Archaeology*. London, New York: Routledge, 2004.

⁵ PERKO, Verena. *Muzeologija. Arheologija za javnost. Muzej Krasa*. Ljubljana: Kinetik, 2014.

⁶ Toto tvrzení je nutné chápat v souladu s výrokem Davida Lowethala, který tvrdí, že minulost je cizí (nepoznaná) krajina (LOWENTHAL, David. *The Past is a Foreign Country*. Cambridge: University Press, 1985). Aspoň částečně je možné souhlasit s Pomianem, který je toho názoru, že archeologie je v souladu s lidskou přirozenou tendencí ke sbírání předmětů POMIAN, Krzysztof. *Collectionneurs, amateurs et curieux. Paris, Venise: XVIe-XVIIIe siècle*. Paris: Gallimard, 1987.

předmětů, rostlin i živočichů.⁷ Není jasné, jestli se ve sbírkách nacházely taky předměty odhalené vykopávaním, ale je možné se tak domnívat na základě jiných zdrojů. Kupříkladu král Nabonidus (556–539 před Kr.) nakázal kopat v Larsi, jelikož si zamlouval poznat tak minulost.⁸ Podobně jako v Mezopotámii a také v Číně si byli vědomi významu vykopávání starožitností pro odkrývání minulosti, i když hnacím motorem bylo především touhy po pokladech.⁹

Taky v Řecku nebylo neznámé vykopávání starožitností. Thukydídés vypráví, jak Athéňané při plenění Délosu otevírali taky hroby a popisuje v nich odkrytou vojenskou výstroj.¹⁰ U Strabóna najdeme popis Caesarových veteránů, kteří v průběhu obnovy Korintu objevili hroby a úplně je vyplenili, aby získali drahocenné bronzové předměty a malovanou keramiku.¹¹ Nalezené předměty pak přepravili do Říma, kde je pojmenovali *nekrokorinthia*.¹²

Kromě touhy po lupu k takovému jednání bezpochyby přispívala taky oblibenost sbírek uměleckých a drahocenných předmětů, které

v římské době sloužily jako součást životního stylu lokální aristokracie.¹³ Předměty vystavené na viditelném místě v domácí rezidenci jako *semiofora* svědčily o válečných úspěších majitele a bezprostředně (což bylo velice významné!) taky vyjadřovaly loajalitu vůči konkrétnímu generálu nebo císaři. Sbírký přímo vyjadřovaly vzdělanost jejich majitele a taky převahu a nadřazenost římské kultury. V době římské umělecká díla a kromě nich i starožitnosti doplňovaly bibliotéky, portiky, zahrady i parky a taky paelestry rozkošných vil určených k oddechu, rekreaci a vzdělávání. Mezi nejznámější příklady patří *Villa dei Papiri* v Herculaneu, kde byla odkryta taky kopie Polykleitovy Amazonky. Tento komplex staveb a parků spatřil světlo světa v roce 1750 na pobřeží moře blízko Herculanea. S postranními, rozkošně architektonicky vybavenými křídly se stavba rozprostírá v délce 250 metrů. Panoramatické rozhledové terasy, peristyly, atria a koupaliště byly bohatě vybaveny více než 50 bronzovými a 25 mramorovými sochami, mozaikami a freskami. Bibliotéka obsahovala i 1758 papyrů s texty filosofa Filodema z Gadaru a mnohé jiné, početné řecké a nepočetné latinské texty a taky notové zápisy na papýrech a voskových tabulkách.¹⁴

Mezi nejznamenitější umělecké sbírky císařského období patří kolekce císařovny Livie a hlavně sbírka císaře Hadriana ve ville v Tivoli.¹⁵ Ta obsahovala nejen původní umělecká díla a jejich kopie, ale taky rekonstrukce a kopie výjimečných staveb ze vzdálených krajů císařství.¹⁶

Předmětům a sbírkám můžeme rozumět v kontextu antického způsobu života jako výrazu filozofického principu stoicismu, v kterém je celý svět „obsažen“ v každé své nejmenší části. Sbírký nesloužily jen jako demonstrace společenské a politické moci, ale taky jako nenahraditelný zdroj poznání. Římané rozvíjeli osobitou mnemotechniku založenou na propracovaném systému asociativního provázání předmětů s pamětí a tím i s hloubkou lidského poznání. Předměty, seřazené ve strohém stylu, získávaly magickou moc, prostřednictvím které měly nabývat schopnosti provázat člověka se vzdálenými prostory i časy.¹⁷

S rozšířením křesťanství se stáváme svědky nového jevu, kopání s cílem odkrytí svatých ostatků. Počátky tohoto jevu jsou připisovány Heleně, matce císaře Konstantina, která z tužby po objevu pozůstatků svatého kříže nechala kopat v Jeruzalémě. Pozůstatky nalezeného kříže byly na základě nápisu označeny za věrohodné a jako relikvie byly následně převezeny do Konstantinopole.¹⁸

Se zánikem římského císařství a v rámci snah, aby byli noví vládcové považováni za jeho „vhodné“ následovníky, se objevilo nejenom prosté vykopávání skrytých pokladů, ale taky výkopy, jejichž cílem bylo zabezpečit pro hradní dvorce kvalitní stavební materiál, bronzovou a mramorovou výzdobu, sloupky a mozaiky. Tak je dle Theodoricha příkazu Ravenna vybavena architektonickou výstavou získanou z trosk Říma. Některé sarkofágy, navzdory zobrazení pohanských výjevů, bývaly opětovně používány pro nové pohřby, nezdá se dokonce pro představitele nejvyšší aristokraty.

7 Faraon Thutmosis III. měl sbírku rostlin i živočichů, vášnivým sběratelem byl taky Amenofis III. (VERCELLONI, Virgilio. *Cronologia del museo*. Milano: Jaca Book, 2007, s. 1–4). Babylonský král Nabukadnesar měl v 7. stol. př. Kristem obsáhlou sbírku drahocenností. Sbírký starožitností pro didaktické účely vznikla z popudu babylonské princezny En-Nigaldi-Nanna z Uru v 6. stol. př. Kristem (BEAULIEU, Paul-Alain. King Nabonidus and the Neo-Babylonian Empire. In SASSON, Jack M. (ed.) *Civilisation of the Ancient Near East*. Peabody: Hendrickson Publishers, 1995, s. 969–979.

8 SCHNAPP, Alain. *The Discovery of the Past. The Origins of Archaeology*. London: British Museum Press, 1996, s. 17.

9 SCHNAPP, Alain. *The Discovery of the Past. The Origins of Archaeology*. London: British Museum Press, 1996, s. 42.

10 SCHNAPP, Alain. *The Discovery of the Past. The Origins of Archaeology*. London: British Museum Press, 1996, s. 26.

11 PALLOTINO, Massimo. *Che cosa è l'Archeologia*. Firenze: Sansoni Editore, 1968, s. 22.

12 Že bylo vykrádání hrobů v antice spíš pravidlem, než výjimkou, naznačují též výsledky současných archeologických výzkumů, protože takřka ze všech nekropolí poznáme hroby, které byly vylopueny nedlouho po pohřbu.

13 BOUNIA, Alexandra. *The Nature of Classical Collecting. Collectors and Collections, 100 BCE–100 CE*. Burlington: Ashgate Publishing Company, 2004, s. 308.

14 Villa pravděpodobně patřila Cicerovu příteli Apiovi Klavdioví Pulchroví. D'AMBROSIO, Antonio, Pierre Giovanni GUZZO a Marisa MASTRO-ROBERTO. *Storie da un'eruzione. Pompei Ercolano Oplontis*. Milan: Mondadori Electa, 2004, s. 98.

15 PALLOTINO, Massimo. *Che cosa è l'Archeologia*. Firenze: Sansoni Editore, 1968, s. 75.

16 OPPER, Thorsten. *The Emperor Hadrian*. London: British Museum Press, 2008.

17 PERKO, Verena. *Muzeologija. Arheologija za javnost. Muzej Krasa*. Ljubljana: Kinetik, 2014.

18 Sv. Helena je dnes považována za patrona archeologů. SCHNAPP, Alain. *The Discovery of the Past. The Origins of Archaeology*. London: British Museum Press, 1996, s. 95.

kracie, např. Karla Velikého nebo Ludvíka Pobožného.¹⁹

Lze říct, že se z ruin antického světa zrodila nová křesťanská Evropa, ne však jako zbrusu nový výtvar, nýbrž jako jeho organická část. Pro oba tyto světy platí, že si jsou vědomy určité hodnoty vykopaných starožitností, které však neslouží jako zdroj historických údajů nebo jako zdroj metodického výzkumu minulosti. Tento krok udělají na základě kritického posouzení písemných pramenů, hodnocení výkopů, topografie, analytické deskripce památek, epigrafických a numizmatických zdrojů až představitelé renesance.²⁰

Ke kritickému přístupu k minulosti a zdrojům jejího výzkumu bezpochyby napomohly nově odkryté antické texty. Výjimečný a všestranný vliv mělo objevení Vitruvia traktátu o architektuře,²¹ neméně důležité byly i překlady starořeckých autorů, které obohacovaly obecné, otevřené a kritické rozpravy učenců na šlechtických dvorech novými koncepty výkladu minulosti. Zároveň je nutné zdůraznit, že na dvorech se staly velkou módou utajené *studioli* se sbírkami drahocenných předmětů, které nesloužily jen jako demonstrace bohatství jejich vlastníka, ale i jako nevyčerpatelný zdroj nového poznání a umělecké vášně.²²

Popisy měst a architektonické spisy od starých latinských autorů motivovaly renesanční učence ke studiu těchto (písemných) pramenů, Alberti již v r. 1432 vytvořil přesný náčrt starého Říma na základě podrobné topografie antických architektonických pozůstatků. Následovaly sys-

tematické popisy římských ruin od Flavia Bonda, které vznikly pod silným vlivem Varonových *Antiquitates* a později i první rozsáhlé archeologické vykopávky, které uskutečnil neapolský humanista Pirro Ligorio (1513–1583) v komplexu Hadriánovy villy v Tivoli.²³ Brzy následovaly i první vykopávky v Římě a odhalení nálezů, které měly výrazný vliv na formování vztahů soudobé společnosti k antickým památkám a na poznávání jejich rozhodujícího významu pro studium minulosti. Nové objevy motivovaly nejen vznik dodnes nejslavnějších muzeálních sbírek,²⁴ které se staly zdrojem hlubšího studia pro mnoho renesančních umělců, nýbrž měly bezprostřední vliv na rozvoj konzervátorství a restaurátorství. Tak například v r. 1515 papež Lev X. v rámci péče o vatikánské sbírky jmenoval Rafaela jejich správcem.²⁵

Jen několik let před tím došlo v průběhu polních prací ve vinohradech papeže Julia II. na pahorku Opis k mimořádnému nález.²⁶ Při okopávání vinné révy se odstranila půda a uvnitř podložních ruin bylo objeveno takřka nepoškozené sousoší.²⁷ Na základě Pliniova popisu byla skulptura rozpoznána jako Laokónovo sousoší, dílo helénských sochařů

Hagesandra, Athanodora a Polidora z Rodosu. Plastika kdysi zdobila palác císaře Tita, který vyrostl nad ruinami Neronova komplexu portiků, aul, procházkových míst, zahrad a jezera, tvořící výjimečný *Domus Aurea*. Záhy Papež Julius II. Laokónovo sousoší odkoupil pro vatikánské sbírky. Je známé, že toto mistrovské dílo s výjimečnou pozorností obdivoval a studoval Michelangelo. Vliv díla je zřejmý na skulpturách, které Michelangelo vytvořil pro náhrobek Julia II, jako i v malířském opusu v Sixtínské kapli a jinde.

Vliv nových objevů antických uměleckých děl na rozvoj raně renesančního umění byl nezměrný. V roce 1546 byly zahájeny výkopy v Caracalových thermae, kde byly odhaleny skulptury Herkula a sousoší Dirké.²⁸ V roce 1555 bylo nalezeno gigantické sousoší Dioskúřů na náměstí Cenci.²⁹ V roce 1601 byly odkryty v blízkosti kostela sv. Julia výjimečně dobře zachovalé fresky svatby *Aldombrandini*. Dílo bylo snáto ze zdí osobitě pečlivou technikou a přeneseno do eponymního paláce *Aldombrandini*.³⁰ *Felix Benoist, Vatikánské muzeum, Galeria Chiaramonti, litografie kolem 1870*

Zbytky fresek překvapivě svěžích barevných tónů byly k dispozici veřejnosti už od konce 15. století v podzemních prostorách, které vedly přes zrušené, kdysi rozkošně vyzdobené pasáže Neronova *Domus Aurea*. Renesanční malíři, nadchnutí kompozicí a perspektivou a taktéž neobyčejnými fantaskními

19 SCHNAPP, Alain. *The Discovery of the Past. The Origins of Archaeology*. London: British Museum Press, 1996, s. 93.

20 PALMA VENETUCCI, Beatrice. *Dallo scavo al collezionismo. Un viaggio nel passato dal Medioevo all'Ottocento*. Roma: De Luca Editori d'Arte, 2007, s. 20.

21 Rukopis objevil humanista Poggio Bracciolini r. 1414 v opatství Sankt Galen ve Švýcarsku.

22 VERCELLONI, Virgilio. *Cronologia del museo*. Milano: Jaca Book, 2007, s. 17.

23 PALMA VENETUCCI, Beatrice. *Dallo scavo al collezionismo. Un viaggio nel passato dal Medioevo all'Ottocento*. Roma: De Luca Editori d'Arte, 2007, s. 63.

24 V polovině 15. století z popudu papeže Nikolaje V. vznikla v Palazzo dei Conservatori sbírka starožitností města Říma, která je považována za nejstarší veřejnou sbírku a představuje jádro Kapitolských muzeí. Tehdy mimojiné došlo k získání Kapitolské vlčice, Konstantinova Kolosu a Spinaria (Chlapec s trnem). Ve druhé čtvrtině 16. stol. papež Pavel III. Farnese dostavěl k tomuto komplexu ještě pátý palác, který se v 17. století stal prvním muzeem antických skulptur (PARISI PRESICCE, Claudio. I Musei Capitolini. Cenni storici. In LA ROCCA, Eugenio a Claudio PARISI PRESICCE (eds.). *Musei Capitolini. Le sculture del Palazzo nuovo*. Roma: Electa 2010, s. 17.

25 VERCELLONI, Virgilio. *Cronologia del museo*. Milano: Jaca Book, 2007, s. 27).

26 Italský *Colle Oppio*, je jméno jedné z vyvýšenin na Eskvilínu, lat. *Mons Esquilinus*.

27 PALMA VENETUCCI, Beatrice. *Dallo scavo al collezionismo. Un viaggio nel passato dal Medioevo all'Ottocento*. Roma: De Luca Editori d'Arte, 2007, s. 63.

28 *Ercole Farnese a Toro Farnese*, Národní archeologické muzeum v Neapoli.

29 Pokud uvedeme jen ty nejvýjimečnější antické mistrovské díla, které jsou dodnes nejdůležitější, je třeba vzpomenout objev sochy Apolóna Belvederského v Anziu r. 1489; v r. 1514 byla odkryta skupina skulptur pojmenovaných *Horatii et Curiatii*. PALMA VENETUCCI, Beatrice. *Dallo scavo al collezionismo. Un viaggio nel passato dal Medioevo all'Ottocento*. Roma: De Luca Editori d'Arte, 2007, s. 69.

30 Fresku s výjevem svatby pod jménem *Nozze Aldombrandini* dnes uchovávají ve Vatikánských muzeích.

motivů a barevností, zakrátko vytvořili nový styl, který byl nazván *grotesque* (pojem je odvozen od podzemních chodeb *Domu Aurea*, italsky *grotta*). Grotesky převzaly extravagantní, starořímský dekorativní způsob malby s výrazným ornamentálním proplétáním vegetačních a zoomorfních elementů a fantastických výjevů, často ovlivněných Ovidiovými *Metamorfózami*.³¹ Podzemní dvorany často navštěvovali i Ghirlandaio, Pinturicchio a Raffaele. Podle groteskních manýrů byl následně zdoben bezpočet aristokratických paláců v Itálii i v jiných krajinách, jako i např. Rafaelovy vatikánské *stanze*.

Obr. 1: Celje, fasáda středověkého Kněžského dvora s římskou plastikou neznámé císařovny z 1. století po Kr. Foto: Archiv krajského muzea Celje.

Obsáhlé archeologické nálezy v Římě znamenají začátek dlouhotrvajícího a komplexního vývoje základních historických věd, jako jsou uměnověda, restaurátorství, konzervátorství, epigrafika, numizmatika a v neposlední řadě taky samotná archeologie. Archeologické dědictví Říma se nestalo jen ústřední turistickou zajímavostí pro tehdejší

31 KOMMERELL, Victor. *Metamorphosed Margins: The Case for a Visual Rhetoric of the Renaissance 'Grottesche' under the Influence of Ovid's Metamorphoses*. Hildesheim, New York: Olms, 2008.

evropskou aristokracii, ale taky hodnotným zdrojem umělecké inspirace a nových tvořivých konceptů, neřídko taky zdrojem již dávno pozapomenuté řemeslné zručnosti.³²

Obrovský průlom pro soudobý svět znamenaly vykopávky vesuvských měst, zasypaných v roce 79 n. l. a v průběhu sedmnácti století takřka vymazaných z kolektivní paměti. Výkopy v Herculaneu byly zahájeny roku 1738 v souvislosti se stavbou Villa Portica pro bourbonského krále obou Sicílií Karla III.³³ Vykopávky byly podníceny nálezem početných úlomků mramoru ve studni, kterou vykopal místní rolník a tím pronikl přímo doprostřed antického *teatru* v Herculaneu.³⁴ Inženýr Alcubiere, který vedl výkopy nejdřív v Herculaneu a o deset let později i práce zahájené v Pompejích, však nebyl archeolog. Jeho úsilí bylo zaměřeno na získání atraktivních mramorových a bronzových soch a strhávání barevných fresek pro potřeby dvora. Jeho spolupracovník Karl Weber nemohl souhlasit s tak hrubým ničením naleziště. Taky se mu zdálo nepřijatelné, aby nálezy, uložené na dvoře za zamčenými vraty, zůstávaly dostupné jen úzkému kruhu vyvolených. Vytvořil přesné plány výkopů, označil místa osobitých nálezů, což má ještě dnes nedocenitelný význam pro badatele. Ve spolupráci s pečlivými kreslíči vznikly přesné kresby fresek, soch, nádob i jiných nálezů, včetně drobných předmětů denní potřeby. Mezi lety 1757 a 1792 vyšly svazky *Le Antichità Ercolano Esposte*, které

32 Benvenuto Cellini se v průběhu restaurování výjimečné etruské Chiméry z Arezza obeznámil také s detaily antické výroby bronzových předmětů. PALMA VENETUCCI, Beatrice. *Dallo scavo al collezionismo. Un viaggio nel passato dal Medioevo all'Ottocento*. Roma: De Luca Editori d'Arte, 2007, s. 38–75.

33 CONTICELLO, Baldassare. *Riscoprire Pompei*. In *Rediscovering Pompei. Exhibition by IBM-Italia, New York City, 12 July–15 September 1990*. Roma: L'Erma di Bretschneider, 1990, s. 2–25.

34 ROCO, Tiziana. Ercolano. In GUZZO, Pier Giovanni (ed.). *Storie da un'eruzione. Pompei, Ercolano, Oplontis. Guida alla mostra*. Milano: Electa, 2004, s. 48–49.

navzdory názvu obsahovaly i nálezy z Pompejí a Stabiae. I když byly tyto nádherné publikace určeny především vybraným zájemcům, upozornily celý tehdejší svět o významu odkrytých nálezů. Poprvé bylo možné zkoumat každodenní život antických lidí, vstoupit do téměř nedotčených pokojů bohatců i chudáků, obhlédnout pohostinství i nevěstince, poznat detaily gladiátorských cvičišť. A především, soudobý západní svět se začal na základě duchovního a geografického městského prostoru antiky učit urbanizmu a stavitelství.³⁵

Návštěva výkopů v Neapolském zálivu začala být závaznou součástí vzdělanostního kurikula evropské aristokracie a taky oblíbený cíl básníků, hudebníků a jiných umělců.³⁶ Goethe publikoval svoje putování po Itálii, Mozarta inspirovalo odhalení chrámu Izidy v Pompejích k sepsání *Kouzelné flétny*. Fresky, vnitřní vybavení, zahrady, nádoby a šperky okouzlovaly architektky, zlatníky i hrnčíře, dokonce i výrobce porcelánu a nástěnných tapet, o oděvní módě nemluvě. Neoklasicismus se svojí krásou, elegancí a užitností seznamoval západní svět. Základním požadavkem se stal *lucidus ordo*, racionalita a ideální stylový řád, jako i racionální střízlivost stylu vzhledem k vytyčenému cíli.³⁷

35 BOLOGNA, Ferdinando. *La riscoperta di Ercolano e Pompei nella cultura artistica di Settecento europeo*. In *Rediscovering Pompei. Exhibition by IBM-Italia, New York City, 12 July–15 September 1990*. Roma: L'Erma di Bretschneider, 1990, s. 83.

36 MOORMANN, Eric M. *Evocazioni letterarie dell'antica Pompei*. In GUZZO, Pier Giovanni (ed.). *Storie da un'eruzione. Pompei, Ercolano, Oplontis. Guida alla mostra*. Milano: Electa, 2004, s. 15–33; ROCO, Tiziana. *La fortuna di Pompei nella produzione artistica tra Settecento e Ottocento*. In GUZZO, Pier Giovanni (ed.). *Storie da un'eruzione. Pompei, Ercolano, Oplontis. Guida alla mostra*. Milano: Electa, 2004, s. 193–199.

37 BOLOGNA, Ferdinando. *La riscoperta di Ercolano e Pompei nella cultura artistica di Settecento europeo*. In *Rediscovering Pompei. Exhibition by IBM-Italia, New York City, 12 July–15 September 1990*. Roma: L'Erma di Bretschneider, 1990, s. 78–91; ANDERSON, Maxwell L. *Pompeii and America*. In *Rediscovering Pompei. Exhibition by IBM-Italia, New York City, 12 July–15 Septem-*

Odhalení v Pompejích a Herculaneu ve druhé polovině 18. století iniciovala komplexní intelektuální společenské proměny. Zájem o minulost narůstal, v Evropě začaly vznikat početné starožitnické společnosti. Jednou z nejvýznamnějších úloh, které si vytyčily, byla organizace archeologických výprav s cílem odhalování památek a získávání předmětů pro muzea. Západní společnost konce 18. století dychtila po *Kunstwollen* (fr. *vouloir artistique*) „uměleckém chtění“, které bylo napájeno z čistých antických kořenů.³⁸

V roce 1764 bylo vydáno Winckelmannovo dílo *Geschichte der Kunst des Alterthums*, ve kterém autor definoval vztah mezi vrcholem klasického řeckého umění Periklovy doby a morální a politickou strukturou soudobé společnosti. Dle Wickelmannovy interpretace umožnila demokracie a svoboda Periklova období v protikladu k bezmoci tyranských režimů rozvoj nejvyšší krásy.³⁹ Ve svém díle definoval nový vztah moderního světa k antice a demonstroval zcela nový náhled na řecké umění.⁴⁰ V dosavadní chaos, který panoval ve světě starožit-

ber 1990. Roma: L'Erma di Bretschneider, 1990, s. 93–103; GUZZO, Pier Giovanni (ed.). *Storie da un'eruzione. Pompei, Ercolano, Oplontis. Guida alla mostra*. Milano: Electa, 2004.

38 BOLOGNA, Ferdinando. La riscoperta di Ercolano e Pompei nella cultura artistica di Settecento europeo. In *Rediscovering Pompei. Exhibition by IBM-Italia, New York City, 12 July–15 September 1990*. Roma: L'Erma di Bretschneider, 1990, s. 78–91.

39 Johann Joachim Winckelmann (1717–1768) svou práci *Geschichte der Kunst des Alterthums in Gedanken über die Nachahmung der griechischen Werke in der Malerei und Bildhauerkunst* vybudoval nový druh filozofie umění. Byl zabit v Terstu, pochován je v katedrále sv. Justa. Den Wickelmannových narozenin, 9. prosince, oslavují všechny německé archeologické instituce. BOLOGNA, Ferdinando. La riscoperta di Ercolano e Pompei nella cultura artistica di Settecento europeo. In *Rediscovering Pompei. Exhibition by IBM-Italia, New York City, 12 July–15 September 1990*. Roma: L'Erma di Bretschneider, 1990, s. 83; PALMA VENETUCCI, Beatrice. *Dallo scavo al collezionismo. Un viaggio nel passato dal Medioevo all'Ottocento*. Roma: De Luca Editori d'Arte, 2007, s. 124.

40 DÍAZ-ANDREU, Margarita. *A World History of Nineteenth-Century Archaeology. Nationalism, Colonialism, and the Past*. Oxford, New York: Ox-

nictví, vnesl řád a systematicčnost. Ustanovil základní požadavek krásy jako výsledek touhy po svobodě. Dle jeho názoru umění nebylo určeno jen pro vybrané, ale mělo sloužit veřejnosti.

Winckelmannovy interpretace řeckých a římských uměleckých děl měly rozhodující vliv na rozvoj neoklasicistního stylu, který seznamoval západní svět se svojí krásou, elegancí a užitkovou funkcí. Základním požadavkem se stal *lucidus ordo*, ideální stylový kánon a jeho racionální přiměřenost vytyčenému cíli.⁴¹ Poslední tři dekády 18. století se společnost Západu stala obdivovatelem republikánství a antiky, která byla pojmána jako vzor veřejného i osobního života.

Evropská města získávají současnou podobu, plánovanou v souladu s poznatky z výzkumu antických měst. Významné stavby v soudobých městských jádrech svou podobou vykazují estetické a zprostředkovaně i morální ideje připisované antice.⁴²

Winckelmannovy názory se staly novou filozofií umění a vytvořily nový vztah evropské společnosti k významu řeckého umění a tím i ke sbírkám řeckých starožitností v muzeálních sbírkách 19. století. Muzea se v této době stala veřejnými institucemi, začala mezi sebou soupeřit o dědictví starého Řecka. Úspěch lorda Elgina nákupem parthenónského vlysu znamená začátek podobného počínání v Evropě.⁴³

ford University Press, 2007, s. 43. Edice Oxford Studies in the History of Archaeology.

41 BOLOGNA, Ferdinando. La riscoperta di Ercolano e Pompei nella cultura artistica di Settecento europeo. In *Rediscovering Pompei. Exhibition by IBM-Italia, New York City, 12 July–15 September 1990*. Roma: L'Erma di Bretschneider, 1990, s. 78–91.

42 PALLOTINO, Massimo. *Che cosa è l'Archeologia*. Firenze: Sansoni Editore, 1968, s. 43.

43 Odborníci rozpoznali výzdobu Parthenonu jako původní výtvar starořeckých umělců, do té doby byla považována za římskou kopii. PALMA VENETUCCI, Beatrice. *Dallo scavo al*

Ruku v ruce s novými společenskými potřebami se rozvíjela i archeologie, v Německu vznikla *Altertumswissenschaft*. Mnohokrát byla indoktrinována romantikou, ale i politikou.⁴⁴ Válečné výpravy následovaly výpravy archeologické, např. do Egypta, na Blízký Východ a do Řecka. Archeologie se stala nepostradatelným spojencem kolonialistických a imperialistických ambicí. Archeologické nálezy plnily obrovské, častokrát právě pro tento účel budované, muzeální stavby, které se staly reprezentativní podobou moci západní kultury a tím taky hlasateli politické moci *par excellence*.⁴⁵

Význam, který nabyl výzkum minulých kultur v soudobé západní společnosti, nejlépe ilustruje Napoleonova intervence do Egypta, kterou doprovázelo více než 160 odborníků. Jejich překvapivé nálezy byly uveřejněny v sérii publikací *Description de l'Égypte*, které vycházely mezi lety 1809 a 1829. Poprvé v historii se soudobému západnímu světu odkryl pohled na civilizaci starého Egypta.⁴⁶ Výzkumem a následným rozluštěním staroegyptského písma se živý zájem o egyptské výzkumy proměnil v pravou egyptománii,⁴⁷ která zakrátko přerostla do osobitého kulturního a uměleckého hnutí, zvláště v USA. Tato hnutí však nebyla motivována jen Napoleonovými

colezionismo. *Un viaggio nel passato dal Medioevo all'Ottocento*. Roma: De Luca Editori d'Arte, 2007, s. 124.

44 PALLOTINO, Massimo. *Che cosa è l'Archeologia*. Firenze: Sansoni Editore, 1968, s. 46.

45 DÍAZ-ANDREU, Margarita. *A World History of Nineteenth-Century Archaeology. Nationalism, Colonialism, and the Past*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2007, s. 99–130. Edice Oxford Studies in the History of Archaeology.

46 *Description de l'Égypte* vznikla spoluprací odborníků, kteří doprovázeli Napoleonovu expedici do Egypta mezi lety 1798 a 1801. Na publikaci spolupracovalo více než 2000 umělců a techniků, počítajíc i 400 rytců.

47 Jean-François Champollion, 1790–1832, filolog a orientalista, rozpoznal staroegyptské písmo jako kombinaci fonetického a ideogramatického zápisu. V roce 1829 učinil studijní výlet do Egypta, kde studoval početné, ještě nerozluštěné nápisy a nechal je převést do Francie. Jeho gramatika staroegyptského jazyka byla vydána posmrtně.

expedicemi, ale hlavně rozsáhlými archeologickými výzkumy, které znovu otevíraly otázky národní identity a rasy.

Vzhledem k tomu, že na konci 18. století bylo stěží něco známo o starých blízkovýchodních civilizacích, nabízela klasická studia výjimečný rámec pro rozkvět egyptologie a asyriologie. Systematickým výzkumům Egypta a hieroglyfů sekundovalo v polovině 19. století rozluštění klínopisného záznamu a staroperštiny, ke kterému došlo na základě trojjazyčného nápisu Dareia I. v Bisituně.⁴⁸ Komparativní jazykověda triumfovala, pro studium starožitností se začal od začátku 19. století ujmát nový termín, archeologie.

Nicméně navzdory rozsáhlému, zcela aktuálnímu obsahu poznatků, zůstávala chronologická podoba vzdálené minulosti pořád v okovech biblické anekdotičnosti. Zatímco řecká a římská doba byla datována pomocí epigrafiky a numizmatiky, období bez písemných pramenů zůstávala v zajetí kreacionistického výkladu. Většina badatelů, ve shodě s biblickými rodokmeny a odkazy na biblickou potopu, zastávala názor, že svět byl vytvořen kolem roku 4000 před Kristem.⁴⁹

První nasmělý krůček v hájemství chronologie udělala skandinávská archeologie pomocí stratigrafických výzkumů, i když na intelektuální ovzduší 18. a počátku 19. století to nemělo výrazný vliv. Pro osnovu chronologie posloužil systém tří period dle schématu kámen, bronz, železo, k této obecné chronologii pak přispívala typologie a porovnávání obsahu archeologických kontextů.

48 TRIGGER, Bruce G. *A History of Archaeological Thought*. Cambridge: University Press Cambridge, 2006, s. 39

49 Podle výpočtů irského arcibiskupa Jamese Usshera (1581–1656) byla Země vytvořena v noci před nedělí 23. října r. 4004 před Kr. TRIGGER, G. Bruce. *A History of Archaeological Thought*. Cambridge: University Press Cambridge, 2006, s. 61.

Východiskem univerzálního datování lokálních kultur byly stratigrafické výzkumy. Komparativní studie živočišných a rostlinných zbytků s materiální kulturou již dlouho poukazovaly na mnohem větší stáří lidstva, než připouštělo kreacionistické chronologické paradigma. V roce 1819 vytvořil na základě tříperiodního systému Ch. Jürgenson Thomsen plán pro nové muzeum v Kodani. Přípravy doprovázela patriotická gesta a muzeum bylo určeno výuce prehistorie pro veřejnost.⁵⁰

Ke vzniku velkých národních muzeí po celé Evropě rozhodující měrou napomohlo Napoleonovo velké tažení a francouzské záměrné loupení uměleckých předmětů.⁵¹ Muzea dostala důležitou roli při vytváření národní hrdosti jako „strážci“ historických pokladů národní (slavné) historie. Archeologii, v rámci nacionalistických hnutí, připadla „starost“ o plnění muzeí významnými nálezy. Na jedné straně archeologické sbírky utvrzovaly národní identitu, na straně druhé pak dokazovaly „klasické“ kořeny velkých národních států. Archeologické výzkumy v Řecku a na Blízkém východě sotva postačily potřebám západních muzeí. Objevy Heinricha Schliemann a Arthura Evansa, pionýrů výzkumů egejské civilizace doby bronzové na nalezištích jako Hissarlik, Týryns, Mykény a Knóssos, ohromily svět.

Druhá polovina 19. století byla obdobím rychlého rozvoje vědy. Nový pohled na lidský vývoj a s tím spojená radikální změna chronologie však umožnily až přírodovědné objevy. Darwinova evoluční teorie se stala novým paradigmatem v oblasti výzkumu a interpretace lidské

50 SCHNAPP, Alain. *The Discovery of the Past. The Origins of Archaeology*. London: British Museum Press, 1996, s. 295.

51 Ve Švédsku se archeologie stala jednou ze základních věd národní historie. Archeologická fakta se zkoumala pomocí stratigrafických, technologických a typologických analýz, které se staly základem archeologické vědecké metodologie.

minulosti.⁵² O tom, že přišla v pravou chvíli, svědčí fakt, že v muzeu oxfordské univerzity se necelých sedm měsíců po výtisku Darwinova „*O původu...*“ začala odvíjet hutná evoluční diskuse.⁵³ V červnu 1860 se sešla skupina vědců a filozofů, která v bouřlivé atmosféře potvrdila a obecně taky přijala evoluční teorii.⁵⁴

Vliv evolucionizmu poměrně rychle zdomácněl i na kolbišti archeologie. Oscar Montelius, Augustus Pitt-Rivers a Gabriel de Mortillet pod silným darwinistickým vlivem zavedli principy evolucionistické typologie, které se staly základní rukojetí muzeální metody. Pitt-Rivers ve svém muzeu ve Farnhamu, otevřeném v r. 1885, jako první zavedl do muzejní praxe principy archeologicko-etnografických kontextů a tím se stal zakladatelem tzv. kulturního evolucionizmu.

Vědecký přístup archeologických výzkumů vedl k zaměření muzejních činností ve prospěch předmětů a sbírek sloužících k vědeckému poznání a publikování.⁵⁵ Předměty v té době přestaly být magickým podobenstvím reality, semiofora; jsou povýšeny na instrumenty poznání a datování, a tím se stávají objekty vědeckého (archeologického!) muzejního zacházení, které spočívá v principech evoluční typologie.⁵⁶ Kulturní evolucionismus pak v závětrí koloniálního a imperiálního diskurzu Západu pomalu evolvoval do silného (nevyřknutého)

52 DÍAZ-ANDREU, Margarita. *A World History of Nineteenth-Century Archaeology. Nationalism, Colonialism, and the Past*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2007, s. 368–397. Edice Oxford Studies in the History of Archaeology.

53 DARWIN, Charles. *Origin of Species*. 1859.

54 O tzv. diskusi Wilberforce vs. Huxley viz LUCAS, Robert J. Wilberforce and Huxley: a legendary encounter. *The Historical Journal*, 1979, roč. 22, č. 2, s. 313–330.

55 SCHNAPP, Alain. *The Discovery of the Past. The Origins of Archaeology*. London: British Museum Press, 1996, s. 309.

56 ŠOLA, Tomislav. *Eseji o muzejima i njihovoj teoriji. Prema kibernetičkom muzeju*. Zagreb: Hrvatski nacionalni komitet ICOM, 2003, s. 74.

Obr. 2 a 3: Plakát reflektující rasovou interpretaci archeologických období, 1944.

politického signálu o vyšší hodnotě (technologicky) rozvinuté západní kultury a tak legitimoval aktuální společenský řád.

Archeologie se stala vědou s výzkumnými nástroji, která zařazuje materiální pozůstatky pomocí ověřitelných postupů sběru a klasifikace do smysluplných systémů. Rozvojem typologie se osvobodila od závislosti na písemných pramenech, technologie ji vyprostila z objetí přírodovědy a umožnila ji tak poznávání funkcionalit materiální kultury. Stratigrafie otevřela cestu k zařazení lokálních projevů do univerzální chronologie. Metodologické úspěchy zahájily pojmenovávání prehistorických dob, které byly doposud označovány dle zvířecích pozůstatků, jmény nejdůležitějších nalezišť, vylčených na základě typologických klasifikací.⁵⁷

V první polovině 20. století převládala v archeologii historizující teorie. Jejím základem bylo poněkud zjednodušující ztotožnění archeologických kultur s etnickými skupinami, třebaže se první pochybnosti objevily již v tomto období. Archeologická kultura je totiž umělý, badatelský konstrukt, který měl původně sloužit jen jako vědecký instrument k rozboru pozůstatků minulých civilizací. Tato teorie však měla navzdory zřejmé „vědecké nevinnosti“ výrazný obecný dopad spojený s tragickými společenskými implikacemi.⁵⁸ Kulturní skupiny, definované na základě materiálních pozůstatků, byly ve 20. století politicky zneužity jako „nástroj“ rasových výzkumů.⁵⁹ Prostřednictvím archeologických výzkumů, doprovázených antro-

⁵⁷ SCHNAPP, Alain. *The Discovery of the Past. The Origins of Archaeology*. London: British Museum Press, 1996, s. 321.

⁵⁸ ARNOLD, Bettina. The past as propaganda: totalitarian archaeology in Nazi Germany. *Antiquity*, 1990, č. 64, s. 464–478.

⁵⁹ DÍAZ-ANDREU, Margarita. *A World History of Nineteenth-Century Archaeology. Nationalism, Colonialism, and the Past*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2007, s. 368–397. Edice Oxford Studies in the History of Archaeology.

pologií, etnologií a jinými odbory, badatelé zkoumali a vyčleňovali rasově čistá etnika a zasvěceně ozřejmovali jejich původní území (geografický původ).

Gustaf Kossinna,⁶⁰ jeden z nejznámějších proponentů kulturně historické teorie, Německo označil za středisko různých kultur, které se záhy rozšířily i na jiná evropská území. Touto teorií pomohl ke vzniku základů „vědeckosti“ nacistické ideologie, známé jako *nationalsozialistische Propaganda-Archäologie*.⁶¹ V roce 1935 byl založen nacistický ústav *Ahnenerbe*, jehož cílem byl výzkum archeologické a historické minulosti árijské rasy. Ústav vedl početné archeologické, etnografické a antropologické výzkumné projekty, např. na výjimečném oppidu v Heuneburgu, na lokalitách v Iráku, v Tibetu a jinde. Výzkum želbohu nesměřoval jen k evidenci rasové historie Germánů, ale obsahoval taky antropologické a lékařské výzkumy lidské populace v přímé návaznosti na *Endlösung der Judenfrage* a genocidu milionů nevinných. Po druhé světové válce převládá názor, že politickou manipulaci umožnila nejednotnost archeologie. Do té doby byla archeologie především soubor izolovaných praxí se silnou regionální tradicí, různými popisnými a interpretačními metodami. V šedesátých letech proto došlo k teoretickému obratu, kdy se objevila nová, neboli procesuální archeologie. Pro ni je typická snaha o objektivnost a neutralnost výzkumů, které tak nabízejí spolehlivé poznání minulosti a umožňují plánování budoucnosti.⁶² Právě poslední argument měl poskytnout archeologii

osobitý status a uznání. Procesuální archeologie výrazně přispěla k rozvoji kvalitní metodologie, avšak z důvodů výzkumu *ex situ*, generalizace poznání a výlučného používání odborné terminologie se odcizila veřejnosti.

V důsledku rychlých společenských změn, které zapříčinily rychlý zánik identit a tradičních hodnot, i procesuální archeologie začala vykazovat řadu nedostatků. Také s rozvojem společenských věd se stala zřejmou její „politická zranitelnost.“ Archeologie nepozorovatelně převzala aktivní úlohu v procesech governmentalizmu.⁶³ V odpovědi na tuto situaci se objevily různé nejednotné proudy postprocesuální archeologické školy. Společně mají především silné a bezprostřední odpovědi na otázky současné společnosti a požadavky na demokratizaci památkových procesů. Z podobných hnutí se zrodila i tzv. veřejná archeologie. Můžeme ji označit za obecné hnutí pro vylepšování komunikace mezi památkovým oborem a veřejností, s cílem umožnit přístup a vylepšit ochranu památek v místě jejich výskytu, který je jedním ze způsobů vyjádření kvality života.⁶⁴

ZÁVĚR

Studnice moudrostí, kterou zpřístupnila archeologie výzkumem minulosti a především drahocenné poznatky o využívání prostoru, zjevně přispívaly k modelování současné společnosti a společně s novými výzkumy nadále úspěšně v jejím modelování pokračují.

Archeologické výzkumy šířily poznání minulosti, měly přímý vliv na soudobé umění a dodávaly punc každodennímu životu. Ovlivňova-

ly urbanistické a architektonické koncepty Západu. Společně s muzei vytvářely národní státy a byly neoddělitelně spjaty s kolonizačními průniky Evropy do krajin třetího světa. Rozvoj archeologické metodologie, podporován přírodovědným výzkumem, umožnil vybudovat platnou chronologii a zařadit lokální naleziště do univerzálního chronologického schématu. Společně s kulturním evolucionizmem se archeologie prostřednictvím muzeálních sbírek aktivně účastnila edukačních procesů, jako i kolonizačních a imperiálních procesů, které za pomoci muzeí legitimizovala. Zapletením s ideologií rasistických teorií se rovněž stala součástí nejtragičtějších stránek lidské historie a tím demonstrovala možnost politického zneužití moderního poznání.

Ve druhé polovině 20. století se archeologie stala neoddělitelnou součástí současného světa. Brutální zásahy do okolí a rychlé společenské změny jsou jedním z důvodů vykořenění moderních lidí. Současnou společnost charakterizuje vyprázdňenost identity. Plošné užívání současné informačně-komunikační technologie generuje společnost simulaker. Člověk 21. století se s velkými technologickými schopnostmi odcizuje přírodě, odtrhává od reálného světa a ztrácí smysl života vůbec.

Z tohoto důvodu je nevyhnutelná otázka smyslu archeologického bádání; pokud archeologie neumí nabídnout nějakou smysluplnou formu kumulativního poznání, které by bylo aspoň částečně jiné, než nabízí aktuální kolektivní paměť a které by člověku sloužilo jako zrcadlo obecně přijímaného polického, psychologického nebo estetického společenského diskurzu, k čemu pak taková archeologie vůbec je?⁶⁵

60 Gustaf Kossinna (též Kossina, 1858–1931) publikoval početné studie o materiální kultuře, na základě které rozpoznal germánské etnika a germánská území. Od r. 1904 přednášel prehistorickou archeologii na berlínské univerzitě.

61 ARNOLD, Bettina. The past as propaganda: totalitarian archaeology in Nazi Germany. *Antiquity*, 1990, č. 64, s. 464–478.

62 JOHNSON, Matthew. *Archaeological Theory. An Introduction*. Chichester: Wiley-Blackwell, 2010, s. 23–31.

63 SMITH, Laurajane. *Archaeological Theory and the Politics of Cultural Heritage*. London, New York: Routledge, 2004.

64 MERRIMAN, Nick. *Public Archaeology*. London, New York: Routledge, 2004; PERKO, Verena. *Muzeologija. Arheologija za javnost. Muzej Krasa*. Ljubljana: Kinetik, 2014.

65 TRIGGER, G. Bruce. *A History of Archaeological Thought*. Cambridge: University Press Cambridge, 2006, s. 1.

Archeologie odpovídá potřebám společnosti urychleným otevřením některých kdysi pevně zavřených vědeckých závor. Zapojení veřejnosti zakrátko ukázalo, že spolupráce s lokální komunitou je základem dobré památkové péče. Úspěšnou ochranu a zachování (archeologického) dědictví v původním lokalitě není možné dosáhnout bez partnerství s poučenou veřejností. Spolupráce s ní otevřela archeologii nové společenské uplatnění. Zvláště hodnotným se pro současného člověka stávají technologické poznatky a informace o okolí, které v průběhu svého zkulturování takřka vymizelo. Poznatky, které označujeme jako konviviální, mají rozhodující význam pro lidské sociální i ekologické soužití. Jsou ovlivněny životními zkušenostmi, jsou děděny, nejsou součástí lidského rozumu a logického uvažování, nýbrž intuice a jsou často provázány se zděděnými hodnotami a s moudrostí.⁶⁶

Experimentální archeologie umožňuje přenos mnohých děděných zručností a co je důležitější, zprostředkovává zkušenostní učení. Zapojením veřejnosti, zejména zranitelných skupin lidí, může archeologie dosáhnout nejvyššího stupně smyslu své existence, demokratizace současné společnosti i akceptace jinakosti.

Závěrem bych ráda připojila myšlenku, že archeologie je, v rozporu s obecně rozšířeným názorem, jedna z nevlivnějších současných věd. Poznáváním minulosti modeluje současnost a má výrazný vliv na rozhodování o budoucnosti. Zbývá jen připomenout, že tomuto účelu může sloužit jen v případě, že odpovídá potřebám soudobé společnosti, zachovává kritický odstup od společenských jevů a především kritický

náhled na společenské postavení, které sama zaujímá.

LITERATURA

- ARNOLD, Bettina. The past as propaganda: totalitarian archaeology in Nazi Germany. *Antiquity*, 1990, č. 64, s. 464–78. ISSN 0003-598X.
- ANDERSON, Maxwell L. Pompei and America. In *Rediscovering Pompei. Exhibition by IBM-Italia, New York City, 12 July–15 September 1990*. Roma: L'Erma di Bretschneider, 1990, s. 93–103. ISBN 978-88-7062-686-5.
- BEAULIEU, Paul-Alain. King Nabonidus and the Neo-Babylonian Empire. In SASSON, Jack M. (ed.) *Civilisation of the Ancient Near East*. Peabody; Hendrickson Publishers, 1995, s. 969–979.
- BOLOGNA, Ferdinando. La riscoperta di Ercolano e Pompei nella cultura artistica di Settecento europeo. In *Rediscovering Pompei. Exhibition by IBM-Italia, New York City, 12 July–15 September 1990*. Roma: L'Erma di Bretschneider, 1990, s. 78–91. ISBN 978-88-7062-686-5.
- BOUNIA, Alexandra. *The Nature of Classical Collecting. Collectors and Collections, 100 BCE–100 CE*. Burlington: Ashgate Publishing Company, 2004.
- CONTICELLO, Baldassare. Riscoprire Pompei. In *Rediscovering Pompei. Exhibition by IBM-Italia, New York City, 12 July–15 September 1990*. Roma: L'Erma di Bretschneider, 1990, s. 2–25. ISBN 978-88-7062-686-5.
- D'AMBROSIO, Antonio, Pier Giovanni GUZZO a Marisa MASTROBERTO. *Storie da un'eruzione. Pompei Ercolano Oplontis*. Milan: Mondadori Electa, 2004.
- DE SIMONE, Antonio. Archaeology and Science. In *Rediscovering Pompei, Exhibition by IBM-Italia, New York City, 12 July–15 September 1990*. Roma: L'Erma di Bretschneider, 1990, s. 62–77. ISBN 978-88-7062-686-5.
- DÍAZ-ANDREU, Margarita. *A World History of Nineteenth-Century Archaeology. Nationalism, Colonialism, and the Past*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2007. Edice Oxford Studies in the History of Archaeology. ISBN 978-0-19-21717-5.
- GUZZO, Pier Giovanni (ed.). *Storie da un'eruzione. Pompei, Ercolano, Oplontis. Guida alla mostra*. Milano: Electa, 2004. ISBN 978-88-370-2125-2.
- JOHNSON, Matthew. *Archaeological Theory. An Introduction*. Chichester: Wiley-Blackwell, 2010. ISBN 978-1-4051-0014-4.
- KISSEL, Theodor. *Il foro romano. Vita nel cuore di Roma*. Roma: Salerno editrice, 2004. ISBN 978-88-8402-532-6.
- KOMMERELL, Victor. *Metamorphosed Margins: The Case for a Visual Rhetoric of the Renaissance 'Grottesche' under the Influence of Ovid's Metamorphoses*. Hildesheim, New York: Olms, 2008. ISBN 978-3-487-13693-6.
- LOWENTHAL, David. *The Past is a Foreign Country*. Cambridge: University Press, 1985. ISBN 978-0-521-29480-5.
- LUCAS, Robert J. Wilberforce and Huxley: a legendary encounter. *The Historical Journal*, 1979, roč. 22, č. 2, s. 313–330. ISSN 0018-246X.
- MAROEVIĆ, Ivo. The museum message: between the document and information. In HOOPER-GREENHILL, Eilean (ed.) *Museum, Media, Message*. London, New York: Routledge: 1999, s. 24–36. ISBN 978-0-415-19828-8.
- MERRIMAN, Nick. *Public Archaeology*. London, New York: Routledge, 2004. ISBN 978-0-415-25889-0.
- MOORMANN, M. Eric. Evocazioni letterarie dell'antica Pompei. In GUZZO, Pier Giovanni (ed.). *Storie da un'eruzione. Pompei, Ercolano, Oplontis. Guida alla mostra*. Milano: Electa, 2004, s. 15–33. ISBN 978-88-370-2125-2.
- OPPER, Thorsten. *The Emperor Hadrian*. London: British Museum Press, 2008. ISBN 978-0-7141-2266-3.
- PALLOTINO, Massimo. *Che cosa è l'Archeologia*. Firenze: Sansoni Editore, 1968.
- PALMA VENETUCCI, Beatrice. *Dallo scavo al collezionismo. Un viaggio nel passato dal Medioevo all'Ottocento*. Roma: De Luca Editori d'Arte, 2007.
- PARISI PRESCICCE, Claudio. I Musei Capitolini. Cenni storici. In LA ROCCA, Eugenio a Claudio PARISI PRESCICCE (eds.). *Musei Capitolini. Le sculture del Palazzo nuovo*. Roma: Electa 2010, s. 16–29. ISBN 978-88-370-5086-3.
- PERKO, Verena. *Muzeologija. Arheologija za javnost. Muzej Krasa*. Ljubljana: Kinetik. 2014. ISBN 978-961-92418-1-3.
- POMIAN, Krzysztof. *Collectionneurs, amateurs et curieux. Paris, Venise: XVIIe-XVIIIe siècle*. Paris: Gallimard, 1987. ISBN 978-2-07-070890-1.
- Rediscovering Pompei. Exhibition by IBM-Italia, New York City, 12 July–15 September 1990*. Roma: L'Erma di Bretschneider, 1990. ISBN 978-88-7062-686-5.
- RENFREW, Colin a Paul BAHN. *Archaeology: Theories, Methods and Practice*. London: Thames&Hudson, 2000. ISBN 978-0-500-28147-5.

⁶⁶ Konviviální poznatky jsou něco, co získáme s životními zkušenostmi a dědíme je. Tento výraz je převzat od Ivana Illicha. SLOTERDIJK, Peter. *Kritika ciničnega uma*. Ljubljana: Študentska založba, 2003, s. 165.

- ROCO, Tiziana. La fortuna di Pompei nella produzione artistica tra Settecento e Ottocento. In GUZZO, Pier Giovanni (ed.). *Storie da un'eruzione. Pompei, Ercolano, Oplontis. Guida alla mostra.* Milano: Electa, 2004, s. 193–199. ISBN 978-88-370-2125-2.
- ROCO, Tiziana. Ercolano. In GUZZO, Pier Giovanni (ed.). *Storie da un'eruzione. Pompei, Ercolano, Oplontis. Guida alla mostra.* Milano: Electa, 2004, s. 48–49. ISBN 978-88-370-2125-2.
- SCHNAPP, Alain. *The Discovery of the Past. The Origins of Archaeology.* London: British Museum Press, 1996. ISBN 978-0-7141-1768-3.
- SKEATES, Robin. *Debating Archaeological Heritage.* London: Duckworth, 2000.
- SLOTERDIJK, Peter. *Kritika ciničnega uma.* Ljubljana: Študentska založba, 2003. ISBN 978-961-6446-33-4.
- SMITH, Laurajane. *Archaeological Theory and the Politics of Cultural Heritage.* London, New York: Routledge, 2004. ISBN 978-0-415-31833-4.
- ŠOLA, Tomislav. *Eseji o muzejima i njihovoj teoriji. Prema kibernetičkom muzeju.* Zagreb: Hrvatski nacionalni komitet ICOM, 2003.
- THOMAS, Julian. *Archaeology and Modernity.* London, New York: Routledge. Taylor&Francis Group, 2004. ISBN 978-0-415-27156-1.
- TRIGGER, Bruce G. *A History of Archaeological Thought.* Cambridge: University Press Cambridge, 2006. ISBN 978-0-521-84076-7.
- VARONE, Antonio. Le voci degli antichi: itinerario pompeiano tra pubblico e privato. In *Rediscovering Pompei. Exhibition by IBM-Italia, New York City, 12 July–15 September 1990.* Roma: L'Erma di Bretschneider, 1990, s. 26–40. ISBN 978-88-7062-686-5.
- VERCELLONI, Virgilio. *Cronologia del museo.* Milano: Jaca Book, 2007. ISBN 978-88-16-40798-5. ISBN 978-88-16-40798-5.

VERENA PERKO

Gorenjski muzej, Kranj
Univerza v Ljubljani, Slovenija
verena.perko@siol.net

Verena Perko získala doktorát z archeologie doby římské na Univerzitě v Lublani. Svě odborné znalosti si dál rozvíjela v letní škole ICOM na Masarykově Univerzitě v Brně, v amerických muzeích v rámci stipendia Paula Gettyho a na Výcho-doanglické univerzitě v Norwichi. Studium muzeologie na univerzitě v Zagrebu zakončila doktorskou disertací pod vedením prof. Tomislava Šoly. Tato práce byla publikována jako stěžejní teoretické dílo z oboru památkové péče ve slovinském jazyce. Verena Perko zahájila svou profesní kariéru jako odborná asistentka v Městském muzeu a na Univerzitě v Lublani. Od roku 1997 pracuje jako kurátorka v Regionálním muzeu Horního Kraňska, je autorkou několika expozic, výstav i muzejních akcí. Je jedním z iniciátorů a zakladatelů postgraduálního studia památkové péče na Univerzitě v Lublani a přednáší muzeologii a archeologii na Katedře archeologie Univerzity v Lublani.

Verena Perko is archaeologist with doctorate in the field of Roman archeology, defended at the University of Ljubljana. She improved her professional knowledge at the ICOM summer schools of Masaryk University in Brno and with Paul Getty scholarship in USA museums and on East England University in Norwich. She studied museology on the University of Zagreb and accomplished with doctoral thesis with Prof. Tomislav Šola. The Thesis was published as fundamental theoretical work for heritage studies in Slovenian language. Verena Perko started career as a junior researcher at the City Museum and at the University of Ljubljana. Since 1997 is she museum curator in Regional Museum of Gorenjska, Kranj, head of several permanent and temporary exhibitions and museum events. She is one of initiators and founders

of heritage doctoral studies at the University of Ljubljana and she holds the course in museology and Public archaeology on the Department for Archaeology at Ljubljana University.